

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2024

No 8

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 132 sahifa.
E'lon qilishga 2024-yil 7-avgustda ruxsat etildi.*

Bosh muharrir o'rinbosari:
Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:
Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessor
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori
Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi
Djudi Smetana, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Krissi Lyuis, p.f.n., Pitsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH
Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya
Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti
Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Benchmarking asosida oliy ta'lim muassasalarining raqobatbardoshlik xususiyatini oshirish.....	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Zaynutdinova Umida Djalolovna	
Mehnat resurslarini samarali boshqarish orqali ish bilan bandlikni ta'minlash	20
Shakarov Zafar Gafforovich	
Трансформация человеческого капитала в условиях цифровизации и внедрения искусственного интеллекта в банковскую экосистему	24
С.С. Исмаилов	
“Kreativ iqtisodiyot” va “kreativ industriya”: mohiyati, nazariy jihatlarining tahlili	32
Dusmuxamedov Oybek Suratbekovich	
Muammoli kreditlar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	37
Tojiyev Sardor Dilmurod o'g'li	
Don mahsulotlari tarmog'ida mavjud kamchiliklar va ularning yechimlari	41
Sh.B. Donayev	
Eksportni rivojlantirish iqtisodiy o'sishning asosiy omillaridan biridir	45
Xursandov Komiljon Maxmatkulovich	
Yirik soliq to'lovchilar bo'yicha soliq ma'muriyatchiligini tashkil etish.....	49
Idirisov Alisher Otajonovich	
Institutsional investorlar faoliyatini tashkil etishning konseptual jihatlarini.....	53
Sultanov Maxmud Axmedovich	
Poverty in developing countries: new problems and solutions.....	57
Amirdjanova Sitara Sunnat kizi	
Факторы, влияющие на успешное функционирование скандинавской модели развития экономики	61
Вохидова Мехри Хасановна	
Анализ зарубежного опыта методологии оценки финансового потенциала развитых стран	69
Буранова Лола Вахобовна	
Мамлакатimizda islom moliyaviy xizmatlarini joriy etishning zarurligi.....	78
Babamatov Tolib Xakimovich	
Davlat-xususiy sheriklik loyihalarining tashkiliy-huquqiy mexanizmlari	83
S.A.Karabayev	
O'zbekiston tijorat banklarida valyuta operatsiyalarini amalga oshirish yo'llari	90
Yusupov Aziz Shuxratovich	
Sanoatda raqamli transformatsiyaning shakllanishi va rivojlanishi	95
Gulbayeva Feruza Islamovna	
Oliy ta'lim muassasalarining mamlakat iqtisodiy rivojlanishiga ta'siri.....	102
Sherov Alisher Bakberganovich	
Maxsus kiyimlar tikishda foydalaniladigan gazlamalar tahlili	107
Sayidova Maftuna Hamroqul qizi	
O'zbekistonda elektron bank xizmatlarini o'zgartirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish	111
Umarova Malika Baxtiyarovna	
Оценка влияния налоговой системы на финансовое состояние организаций	116
Умида Юлдашева	
Теоретическое обоснование интернет-маркетинга в социальных сетях.....	120
Арипходжаев Саидамир Фузулиддинович	

Sport tashkilotining marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	127
Ismoilov Sherzod Dilshodovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda klaster tizimini joriy qilish jarayonlari.....	132
Ziyadullayev G'ayrat Umidulla o'g'li	
Hududlar soliq salohiyatini oshirishda soliq risklarini boshqarishning zamonaviy tendensiyalari	138
Sharipov Narzullo G'ulomovich	
O'zbekistonning xalqaro bozordagi faoliyatini kengaytirishda marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	144
Shadieva Madina Djaloliddin qizi	
Xususiy tadbirkorlik va kichik biznes subyektlarining rivojlanish tendensiyalari.....	148
Jumanazarova Z.K.	
Xalqaro savdoning O'zbekiston iqtisodiyotiga ta'siri	154
Rashidov Bekzod Ulug'bek o'g'li, Isayev Laziz Baxtiyorovich	
Oliygochlarni optimallashtirishda sinergiya samarasiga erishish yo'llari	158
Adizov Sanjar Rashidovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida bank tizimining barqarorligini ta'minlash asosida aholi kambag'allik darajasini qisqartirish	165
Xoliyorov Murod Qahramon o'g'li, Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	

EKSPORTNI RIVOJLANTIRISH IQTISODIY O'SISHNING ASOSIY OMILLARIDAN BIRIDIR

Xursandov Komiljon Maxmatkulovich
iqtisodiyot fanlari nomzodi v. b. dotsent, PhD

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston hududlarining eksport salohiyatining oshishi iqtisodiy o'sishga va yalpi hududiy mahsulotning o'sish darajasiga ta'siri o'rganilgan va modellashirilgan. Eksportni yanada rivojlantirish uchun bir qancha yo'nalishlar ko'rsatilgan hamda eksport hajmiga ta'sir etuvchi bir qancha muammolarga optimal yechimlar berilgan. Grafik va diagrammalar orqali statistik ma'lumotlar joylangan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar, tashqi savdo, eksport, yalpi hududiy mahsulot, ekonometrika, ekonometrik tahlil, ekonometrik modellashirish, testlar, empirik va nazariy ma'lumotlar.

Abstract: In this article, the impact of the increase in the export potential of the regions of Uzbekistan on economic growth and the growth rate of the gross regional product is studied and modeled. A number of directions for further development of exports are indicated, and optimal solutions to a number of problems affecting the volume of exports are given. Statistics are presented through graphs and charts.

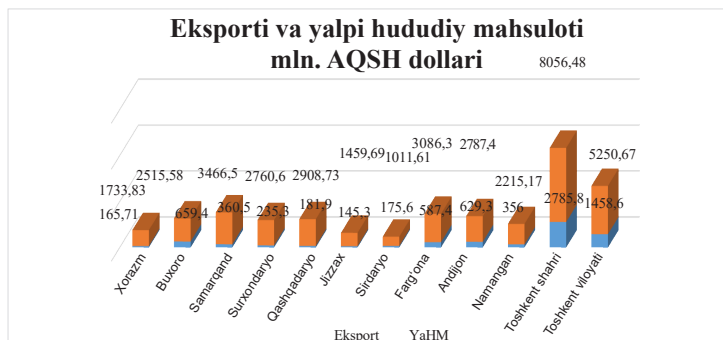
Key words: digital economy, macroeconomic indicators, foreign trade, export, gross regional product, econometrics, econometric analysis, econometric modeling, tests, empirical and theoretical data.

Аннотация: В данной статье изучено и смоделировано влияние увеличения экспортного потенциала регионов Узбекистана на экономический рост и темпы роста валового регионального продукта. Обозначен ряд направлений дальнейшего развития экспорта и даны оптимальные решения ряда проблем, влияющих на объемы экспорта. Статистика представлена в виде графиков и диаграмм.

Ключевые слова: цифровая экономика, макроэкономические показатели, внешняя торговля, экспорт, валовой региональный продукт, ekonometrika, ekonometricheskii analiz, ekonometricheskoe modelirovaniye, testy, empiricheskiye i teoreticheskiye dannyye.

Iqtisodiyotning eng asosiy sohalaridan biri bo'lgan tashqi savdoni rivojlanishi mamlakatning barcha makroiqtisodiy ko'rsatkichlarini yanada yaxshilanishiga olib keladi. "Milliy iqtisodiyotni isloh qilish borasida tashqi savdo, soliq va moliya siyosatini liberallashtirish va hududlarni jadal rivojlantirishni ta'minlash bo'yicha ta'sirchan choralar ko'rildi"[1]. Endi esa "Respublika hududlari va xorijiy mamlakatlar biznes vakillari o'rtasida tashqi iqtisodiy aloqalarni o'rnatish" zarurligi aytilgan bo'lib, bu ilmiy ishimizning yanada dolzarbligini oshiradi.

O'zbekiston hududlarining eksport hajmi va yalpi hududiy mahsuloti chiziqli regressiya usulida tahlil qilindi. Quyidagi jadvalda viloyatlar kesimida 2021-yilda eksport hajmi va yaratilgan YaHM to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan.

1-jadval. O'zbekiston hududlarining eksport va YaHM hajmi[2].

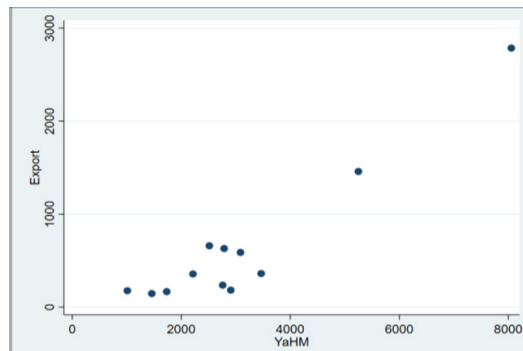
Yuqoridagi rasmdan poytaxt shahri va viloyati eksport hajmi va YaHM hajmi juda katta bo'lganligini ko'rishimiz mumkin. Eng past ko'rsatkich eksport hajmi bo'yicha Jizzax va YaHM bo'yicha Sirdaryo viloyatlarida kuzatilgan. Quyida esa Stata dasturi yordamida tuzilgan modelimiz keltirilgan.

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
Export	12	645.0667	768.4271	145.3	2785.8
YaHM	12	3104.383	1897.824	1011.6	8056.5

1-rasm. Eksport va YaHM lar bo'yicha asosiy ma'lumotlar[3].

Eksport bo'yicha eng quyi ko'rsatkichlar Jizzax viloyatida (145.30mln AQSh dollari) va YaHM bo'yicha Sirdaryo viloyatida (1011.6 mln AQSh dollari) qayd etilganligini ko'rishimiz mumkin.

Quyidagi Scatter grafiqi orqali respublika hududlari bo'yicha eksport va YaHMning hajmi bo'yicha ma'lumot keltirilgan:

2-rasm. Scatter plot (Eksport va YaHM bo'yicha)[4].

Quyida YaHMning eksportga kuchli bog'langani ko'rinadi (0.9470).

	Export	YaHM
Export	1.0000	
YaHM	0.9470	1.0000

3-rasm. Eksport va YaHM bo'yicha korrelyatsion bog'lanish[5].

$\text{Export} = 0.38\text{YaHM} - 545.30$ regressiya tenglamasi YaHMning bir birlik ortishi eksport hamjining 0.38 mln. AQSh dollariga ortishini ko'rsatadi.

Source	SS	df	MS	Number of obs	=	12
Model	5825255.47	1	5825255.47	F(1, 10)	=	86.94
Residual	670027.58	10	67002.758	Prob > F	=	0.0000
Total	6495283.05	11	590480.277	R-squared	=	0.8968
				Adj R-squared	=	0.8865
				Root MSE	=	258.85

Export	Coef.	Std. Err.	t	P> t	[95% Conf. Interval]
YaHM	.3834469	.0411239	9.32	0.000	.2918172 .4750767
_cons	-545.2996	147.9248	-3.69	0.004	-874.8965 -215.7027

4-rasm. Koeffitsiyentlar jadvali [6]

Yuqoridagi rasmdan modelda f qiymatimiz 86.94 ni, *Fisherning* f mezonidagi p qiymati 0.0000 va *Student* t mezon ham 0.0000 ni tashkil qilganligidan modelimiz statistik ahamiyatga ega ekanligini ko'rishimiz mumkin bo'ladi. Endi modelimizni eng kichik kvadratlar usullari shartlariga tekshiramiz:

1-shart: Kuzatuvlar soni (12) belgilar sonidan (2) 6 marta ko'p bo'lishi shart.

2-shart: Empirik ma'lumotlar yig'indisi nazariy ma'lumotlar yig'indisiga teng bo'lishi shart. $\text{Export-Mean} = \text{model1-Mean}$ (645.0667)

Variable	Obs	Mean	Std. Dev.	Min	Max
Export	12	645.0667	768.4271	145.3	2785.8
model1	12	645.0667	727.7147	-157.4047	2543.941

5-rasm. Modelning empirik va nazariy ma'lumotlari [7]

3-shart: Qoldiqlar omil belgilar bilan bog'lanmagan bo'lishi shart.

Source	chi2	df	p
Heteroskedasticity	0.04	2	0.9800
Skewness	2.38	1	0.1227
Kurtosis	0.69	1	0.4062
Total	3.11	4	0.5390

6-rasm. Geteroskedastiklikka tekshirish [8]

Jadvalda geteroskedastiklik holati kuzatilmadi ($p > 0,05$, bo'lishi shart, $0,9800 > 0,05$) va modelimiz statistik ahamiyatini saqlab qolmoqda. Modelimizni yana Breusch-Pagan testga ham tekshiramiz.

Breusch-Pagan / Cook-Weisberg test for heteroskedasticity
Ho: Constant variance

Variables: fitted values of Export

chi2(1) = 0.00
Prob > chi2 = 0.9930

7-rasm. Breusch-Pagan test natijasi [9]

Bu testimiz (0.9930) 0.05 dan katta ekanligini ko'rishimiz mumkin.

4-shart: Qoldiqlar o'zaro bog'lanmagan bo'lishi shart.

Durbin-Watson testi (1.634718) 2 va 4 oralig'ida ijobiy natija berdi.

Breusch-Godfrey LM test for autocorrelation

lags(p)	chi2	df	Prob > chi2
1	0.421	1	0.5167

H0: no serial correlation

8-rasm. Avtokorrelyatsiya uchun Breusch-Godfrey LM Test [10]

Yuqoridagi test natijasi (0.5167) 0.05 dan katta bo'ldi va qoldiqlar orasida avtokorrelyatsiya kuzatilmadi.

5-shart. Omil belgilar o'zaro bog'lanmagan bo'lishi shart. Agarda omillar o'zaro kuchli bog'langan bo'lsa, multikollenarlik mavjud deyiladi.

Variable	VIF	1/VIF
YaHM	1.00	1.000000
Mean VIF	1.00	

9-rasm. VIF Testga tekshiruv natijasi[11]

6-shart. Qoldiqlar normal taqsimlangan bo'lishi shart. Buni tekshirish usullari quyida keltirib o'tilgan. Quyidagi grafikdan qoldiqlar normal taqsimlanganlik darajasi past ekanligini ko'rishimiz mumkin.

Skewness/Kurtosis tests for Normality

Variable	Obs	Pr(Skewness)	Pr(Kurtosis)	adj chi2(2)	joint Prob>chi2
qoldiq1	12	0.3046	0.6884	1.38	0.5027

10-rasm. Shapiro-Wilk W testga tekshiruv natijasi [12]

Yuqoridagi ko'rsatkich ham 0.05 dan katta ekanligi modelimizni ijobiy natija berganligini bildiradi. Demak, bizning modelimiz yuqoridagi barcha testlarga tekshirilganda ijobiy natija ko'rsatdi va O'zbekistonda yalpi hududiy mahsulot hajmining ortishi hududlarning eksport salohiyatini ortishiga yordam beradi [13].

O'zbekiston hududlarining barqaror rivojlanishi mamlakatning iqtisodiy salohiyatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli mamlakat hududlarining eksport va YaHMLarini statistik ko'rsatkichlar yordamida ilmiy o'rganish va ekonometrik modellar yordamida tahlil qilish va modellashtirish katta ahamiyatga ega ekanligini isbotlaydi. Eksport hajmi turli statistik usullar va metodlardan foydalanib o'rganish va ularni ekonometrik modellar yordamida tahlil qilish sohani rivojlanishida ilmiy asoslangan natijalarga erishishga zamin yaratadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. "2022–2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. lex.uz internet sayti.
2. Rasm stat.uz rasmiy sayt ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.
3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. Rasmlar Stata dasturidan foydalangan holda muallif tomonidan tuzilgan.
4. Xodiyev B.Yu., Shodiyev T.Sh., Berkinov B.B. Ekonometrika: o'quv qo'llanma. – T.: IQTISODIYOT, 2018.– 178 b.
5. Mustafakulov Sh.I., Negmatov J.B., Murodullayev N.N., Jo'rayev B.R., Ekonometrika. O'quv qo'llanma. – Toshkent 2017, 155 b.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

